

Het publieke debat over de opvoeding, vorming en educatie van de jongste kinderen wordt met enige heftigheid gevoerd. Voor of tegen het integrale kindcentra, de we, aandacht voor doelgroepkinderen, schools leren voor driejarigen? De vraag is welk doel dienen we ermee, en wat zijn de feiten?

Wilma Schepers

OVER RESPECT VOOR DIVERSITEIT EN SOCIALE INCLUSIE

Feiten voor het opvoeddebat

In Nederland woedt een flink debat over de vormgeving van de opvoeding, vorming en educatie van onze jongste kinderen. Dit debat heeft consequenties voor de kinderopvang, de voor- en vroegschoolse educatie (ve) en het basisonderwijs. Een speerpunt in dit debat is de intentie om voor alle kinderen de meest optimale omgeving te scheppen opdat zij zich kunnen ontwikkelen en ontplooiën. Daarbij gaat het erom alle kinderen – kinderen van alle sociaal-economische klassen, kinderen van alle mogelijke culturele achtergronden, kinderen met of zonder lichamelijke beperkingen, kinderen uit problematische gezinssituaties of kinderen met herinneringen aan traumatische gebeurtenissen – alle kinderen dus, gelijke kansen te geven op een goede toekomst.

De Bernard van Leer Foundation maakt zich zorgen over de effectiviteit van het beleid voor de jongste kinderen in Nederland en vroeg aan Childcare International om een policy paper voor te be-

reiden om dit beleidsthema met voorrang op de politieke agenda te kunnen plaatsen. Nu wordt dit debat op dit moment al met meer kracht gevoerd dan een kleine twee jaar geleden toen de Van Leer Foundation de vraag voorlegde aan Childcare International. Des te urgenter is de opdracht dit debat met feiten te voeden.

Dat is wat Childcare International de afgelopen tijd gedaan heeft: op zoek gaan naar de feiten. Daarbij concentreerde Childcare International zich op (binnen- en buitenlandse) wetenschappers: wat kunnen wetenschappers vertellen over de mogelijkheden en onmogelijkheden om jonge kinderen gelijke kansen te geven in zorg, opvoeding, vorming en onderwijs? Wat kan hun onderzoek toevoegen aan actuele discussies als de discussie over het nut en de noodzaak van ve? Of de discussie over het pleidooi van de Onderwijsraad voor onderwijs aan driejarigen? Of aan het debat dat is ontstaan naar aanleiding van de lagere scores van Nederland op het Pisa-onderzoek? Of aan het enthousiasme voor het idee van het integraal kindcentrum?

Op 25 maart presenteerde Childcare International de hoofdlijnen van dit onderzoek aan geïnteresseerden en betrokkenen uit het veld van kinderopvang, ve en onderwijs. Tijdens deze bijeenkomsten waren enkele van de hoogleraren en onderzoekers aanwezig om met de aanwezigen in debat te gaan. De bevindingen van de wetenschappers en de aanvullingen daarop van de aanwezigen, zullen verwerkt worden in het policy paper. Childcare International wil u – als lezer van BBMP – betrekken bij deze discussie. Daarom geven wij u hier een indruk van de resultaten van het onderzoek. De volledige samenvatting kunt u vinden op de website van Childcare International ([W: childcareinternational.nl](http://www.childcareinternational.nl)). Daar vindt u ook een mogelijkheid deel te nemen aan dit debat dat – geheel in lijn met deze BBMP – met behulp van internet gevoerd kan worden. Deze zomer zal een boek gepubliceerd worden met de bijdrage van de wetenschappers aan dit debat en het policy paper van Childcare International.

Over respect voor diversiteit

Childcare international legde de wetenschappers vier vragen voor over het thema *respect voor diversiteit en sociale inclusie*: hoe belangrijk is dit onderwerp? Welke inzichten en bevindingen uit onderzoek kunnen dit thema verder brengen? Welke aanbevelingen zou u willen doen voor beleid/de politiek? Welke aanbevelingen zou u willen doen voor de praktijk?

De antwoorden zijn veelkleurig en divers als de wetenschappers zelf. Ook zijn de antwoorden fundamenteel, expliciet, genuanceerd, en op

onderzoekskennis gebaseerd. In dit korte bestek krijgt u een kleine greep uit de veelheid van uitspraken.

Hoe belangrijk is dit onderwerp?

De geïnterviewde wetenschappers vonden allen het onderwerp zeer van belang. Zij benoemen verschillende aspecten van het thema, waardoor het meer inhoud en diepgang krijgt. Wat zij onderscheiden is: (1) het belang van visie op het thema diversiteit en sociale inclusie en de constatering dat het belang van dit thema te weinig onderkend wordt; (2) de morele/maatschappelijke verplichting van kinderopvang/onderwijs om inclusief te zijn; (3) het feit dat we eigenlijk niet goed weten waarom we aandacht aan dit thema zouden moeten geven (legitimering) en dat we niet goed weten waarover we het dan moeten hebben (definiëring).

‘De thema’s diversiteit en sociale inclusie hebben in Nederland nog weinig diepgang. Beleidsvisies op kinderopvang zijn sowieso sterk ingegeven door arbeidsmarktdenken.’ ‘Pas als je kinderopvang [...] beziet vanuit een visie op het kind en de zorg voor het kind, dan is het een voorziening die voor alle kinderen belangrijk is. Dan heb je diversiteit al binnenboord.’ (Janneke Plantenga)

‘Leidsters, leidinggevend, ouders en deskundigen in kinderdagverblijven vinden het thema “diversiteit” niet belangrijk. Het thema is er, maar verdwijnt uit beeld, ondanks goede initiatieven. Dat is jammer. Persoonlijk en relationeel naar elk kind en elke ouder toe is de kinderopvang warm en ik geloof ook niet dat we kinderen buitensluiten, maar ik mis de actieve inclusie.’ (Ruben Fukink)

‘Diversiteit een plek geven getuigt van een vooruitziende blik: de kinderen van nu moeten straks in een multiculturele samenleving met elkaar om kunnen gaan. Het thema diversiteit verdient daarom een integrale plaats in de sector kinderopvang.’ (Paul Leseman)

‘Besef dat de maatschappelijke retoriek over diversiteit kinderen helpt of juist tegenhoudt in de weg die zij zoeken om met verschillen om te gaan.’ (Halleh Ghorashi)

‘De discussie over diversiteit is relevant omdat allochtone kinderen minder in goede voorzieningen zitten, terwijl ze dit het hardst nodig hebben, maar ze is irrelevant voor zover ze als alibi dient om niet over armoede, klassen, sociale ongelijkheid of de ongelijke verdeling van de welvaart te hoeven praten.’ (Michel Vandenbroeck)

‘Sociale inclusie gaat ook over kinderen met handicaps en gedragsproblemen. Benoem dat het hier om culturele en etnische diversiteit gaat.’ (Elly Singer)

Inzichten en bevindingen uit onderzoek

De wetenschappers constateren dat er over dit thema nog veel meer níét onderzocht is dan wel. Wat er wel onderzocht is, kan als volgt onderscheiden worden: (1) gevolgen voor jonge kinderen; (2)

voorzieningen en programma’s. Wat betekent diversiteit en sociale inclusie voor jonge kinderen zelf? Als er sprake is van maatschappelijke uitsluiting, wat is de impact daarvan dan op bijvoorbeeld hun zelfbeeld en identiteit? En hoe reageren ze zelf op etnische en culturele verschillen? Een belangrijke lijn in de antwoorden is de voorkeur voor een geïntegreerd kinderopvangstelsel voor alle kinderen, waarin de segregatie tussen kinderopvang en peuterspeelzalen is opgeheven. In zo’n geïntegreerd stelsel moet het aanbod voor alle kinderen hoogwaardig zijn en is daarbinnen een speciaal aanbod nodig voor kinderen die dit nodig hebben.

‘In een groep vallen afwijkingen op. [...] Uit mijn onderzoek blijkt dat in grotere groepen kinderen naar elkaar toetrekken die ‘hetzelfde’ zijn, in geslacht, in leeftijd en vanaf 8 à 9 jaar ook in etniciteit.’ (Elly Singer)

‘Kinderen zien vanaf ongeveer 3 jaar verschillende huidskleuren. Jonge kinderen vinden andere kinderen van hun eigen kleur het aardigst. Jonge kinderen kijken bij volwassenen de kunst af van menselijke omgang. Lichaamstaal is daarbij cruciaal; daar pikken ze positieve of negatieve signalen uit op.’ (Judy Mesman)

‘Er loopt geen rechte lijn van vooroordelen bij jonge kinderen naar discriminerend gedrag of persistent oordelen op latere leeftijd.’ (Michel Vandenbroeck)

‘Uit onderzoek naar de criteria voor schoolsucces blijkt openness (naast intelligentie) een bepalende factor, net als zelfvertrouwen. [...] Daarom is het interessant om te onderzoeken of en hoe je die openness en dat zelfvertrouwen bevordert in de kinderopvang en in de we-programma’s.’ (Paul Jungbluth)

‘Uit (deels nog ongepubliceerd) onderzoek dat we hebben gedaan en uit onderzoek in het buitenland naar culturele diversiteit in de kinderopvang blijkt dat recht doen aan culturele diversiteit leidt tot betere sociale en pedagogische processen zoals [...]’. (Paul Leseman)

‘Kies in wijken waar veel problemen zijn – waar kinderen de dupe van kunnen worden – voor het werken in communities.’ (Elly singer)

en sociale inclusie

‘Kies voor gecombineerde programma’s, die zowel insteken bij het kindercentrum als bij de thuissituatie.’ (Ruben Fukkink)

‘Als je inclusie nastreeft van kinderen uit kansarme milieus, moet je de communicatie tussen pedagogisch medewerkers en kinderen verrijken; stimuleren dat pedagogisch medewerkers meespelen met de kinderen; het activiteiten aanbod rijk maken, zodat het uitdaagt tot taal.’ (Elly Singer)

Voor- en vroegschoolse educatie (ve)

De gesprekken met de wetenschappers over ve leggen een spanningsveld bloot tussen segregatie en integratie. Ve is binnen dit spanningsveld een controversieel thema: moet je ve concentreren, dus inzetten voor de echte doelgroepkinderen, of moet je brede kwaliteitsvoorzieningen maken, waarin elk kind krijgt wat het nodig heeft?

‘Onderzoek het effect van ve, in plaats van milieuen te spenderen aan een voorziening zonder bewezen nut.’ (Judy Mesman)

‘Durf tijdelijk te segregeren, geef alleen intensieve ve aan een specifieke en kleine doelgroep kinderen, die anders te ver achterligt in groep 1. Volg die specifieke doelgroep nog jaren, over de volle breedte van hun ontwikkeling.’ (Ruben Fukkink)

‘Dat is de technocratische redenering en die is waar, maar er kleven twee bezwaren aan. Ten eerste kan de effectiviteit nog groter zijn als je bij die doelgroepen ook kinderen zet die geen ontwikkelingsachterstand hebben. [...] Ten tweede gaat het er niet alleen om de educatieve kant van kinderen te verbeteren, maar ook om kinderen, hun ouders en hun gezinnen een sterkere plaats te geven in de gemeenschap.’ (Paul Leseman)

‘Ve was bedoeld om gericht te investeren in kinderen die met achterstand op school dreigden te komen. Maar de overheid heeft de neiging om voorzieningen voor een gerichte groep, generiek uit te breiden. Vervolgens wordt die voorziening onbetaalbaar en wordt ze generiek afgebouwd ten koste van de doelgroep.’ (Rienk Janssens)

‘De zich gestaag ontwikkelende segregatie tussen peuterspeelzaal en kinderdagverblijf is alleen op te lossen met soepele ve-arrangementen, waarin de kinderen uit de kinderopvang op gezette tijden naar een ve-peuterspeelzaal gebracht worden.’ (Paul Jungbluth)

‘Dit (ve-beleid) heeft allemaal te maken met dat we het niet gewoon goed regelen, want als je kinderen een substantieel aantal uren naar de kinderopvang laat gaan en die is van enige kwaliteit, dan gaat dat praten en de taalontwikkeling daar heus wel goed.’ (Evelien Tonkes)

Aanbevelingen voor beleid/politiek

‘Laat zaken die van de samenleving zijn (burger-schap, opvoeding, normbesef en goed opgroeien) ook ontstaan in die samenleving. Voer daartoe voorwaardenscheppend beleid, maar bemoei je niet met hoe het precies zit of moet.’ (Rienk Janssens)

‘Faciliteer de dynamiek in de samenleving en durf los te laten. Denk procesgericht en koppel beleid aan de initiatieven vanuit de samenleving.’ (Halleh Ghorashi)

‘Bied een substantiële voorziening voor alle kinderen, dan heb je geen aparte ve-klasjes nodig.’ (Evelien Tonkens)

‘Maak krachtige netwerken tussen kinderopvang, onderwijs en reguliere jeugdhulpverlening, zodat kinderen met problemen geholpen worden vanuit één visie.’ (Elly Singer)

‘Creëer een geïntegreerd kinderopvangstelsel met plus-functies, dat zo aantrekkelijk is dat het niet meer tot selecties leidt. Geef kinderen met speciale behoeften of achterstanden het speciale aanbod dat ze nodig hebben en laat ze daarnaast leren van andere kinderen.’ (Paul Leseman)

Er is beleid nodig om de kinderopvang inclusiever te maken en diversiteit er een vanzelfsprekender plek in te geven. De wetenschappers benoemen dilemma’s in de keuze voor de gewenste richting van het beleid: (1) overheidsgestuurd versus samenlevings-

gestuurd beleid; (2) generiek versus selectief beleid; (3) contextgericht beleid.

‘Maak de kinderopvang een publieke voorziening, want marktmechanismen zijn slecht om met diversiteit om te gaan.’ (Michel Vandenbroeck)

Aanbevelingen voor de praktijk

De wetenschappers doen aanbevelingen voor de voorzieningen, de communicatie, de professionalisering, de rol van de ouders, de rol van de omgeving en het belang van taal. Vooral de verbanden tussen deze aspecten lijken cruciaal. Zo staan of vallen de mogelijkheden van voorzieningen met goed opgeleid en betrokken personeel. En is respectvol contact met ouders een noodzakelijke voorwaarde om kinderen uit diverse culturen echt in te sluiten.

‘Kinderen worden kwetsbaarder voor binnen- en buitensluitprocessen doordat de opvoeding verder geïnstitutionaliseerd wordt in bredere verbanden. Ze kunnen zich niet onttrekken aan pedagogisch toezicht, hebben minder vrijheid om vriendjes te kiezen en staan meer bloot aan pesterijen door andere kinderen.’ (Elly Singer)

‘Kwaliteit van brede scholen moet zo goed zijn dat je inclusief kunt werken. Creëer in de brede school een diversiteit aan pedagogische praktijken, zodat kinderen zich op meer manieren kunnen manifesteren en opnieuw kunnen beginnen.’ (Jeannet Doornebal)

‘Erkenning van diversiteit moet wel samengaan met equity. Zonder streven naar equity is erkenning van diversiteit handhaving van maatschappelijke verschillen.’ (Christa Preissing)

‘Conflicten over waarden zijn meestal geen conflicten tussen culturen, maar kwesties van prioritering tussen waarden.’ (Michel Vandenbroeck)

‘Het leermateriaal (de diversiteit) zit in de klas. Een goede leerkracht moet het kunnen aanboren.’ (Ruben Fukkink)

‘Inzichten over burgerparticipatie in wijken, zoals allianties sluiten met actieve voorlopers, zijn ook bruikbaar in de samenwerking met ouders.’ (Jeannet Doornebal)

¹ Geïnterviewd werden: dr. Jeannette Doornebal, dr. Ruben Fukkink, prof. dr. Halleh Ghorashi, dr. Rienk Janssens, dr. Paul Jungbluth, prof. dr. Paul Leseman; prof. dr. Judi Mesman, prof. dr. Trees Pels, prof. dr. Janneke Plantenga, prof. dr. Christa Preissing, dr. Elly Singer, prof. dr. Evelien Tonkens, prof. dr. Michel Vandenbroeck. Meer informatie op W: childcareinternational.nl.